

УДК 330.322.1:502.131.1:502.14

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

кандидат економічних наук, доцент Крамаренко К. М.

Національна академія Національної гвардії України, Україна, Харків

У статті досліджено економічний механізм екологізації інвестиційної діяльності в Україні. Розкрито суть екологізації інвестиційної діяльності та її завдання. Розглянуто підходи до формування і реалізації стратегії екологізації інвестування. Проаналізовано організаційний механізм функціонування економічного механізму екологізації інвестування як на рівні підприємства, так і на загальнодержавному, а також його складові на кожному рівні. Досліджено правові, адміністративні та економічні методи державного регулювання екологізації інвестиційної діяльності. Обґрунтовано, що підвищення ефективності діяльності підприємств з погляду екологічної безпеки можливо забезпечити шляхом запровадження екологічного менеджменту та екологічного аудиту.

Ключові слова: екологізація, інвестиційна діяльність, економічний механізм, державне регулювання, екологічний менеджмент, екологічний аудит.

кандидат экономических наук, доцент Крамаренко Е. Н. Экономический механизм экологизации инвестиционной деятельности в Украине / Национальная академия Национальной гвардии Украины, Украина, Харьков

В статье исследован экономический механизм экологизации инвестиционной деятельности в Украине. Раскрыта суть экологизации инвестиционной деятельности и ее задачи. Рассмотрены подходы к формированию и реализации стратегии экологизации инвестирования. Проанализирован организационный механизм функционирования экономического механизма экологизации инвестирования, как на уровне

предприятия, так и на общегосударственном, а также его составляющие на каждом уровне. Исследованы правовые, административные и экономические методы государственного регулирования экологизации инвестиционной деятельности. Обосновано, что повышение эффективности деятельности предприятий с точки зрения экологической безопасности можно обеспечить путем введения экологического менеджмента и экологического аудита.

Ключевые слова: экологизация, инвестиционная деятельность, экономический механизм, государственное регулирование, экологический менеджмент, экологический аудит.

PhD in Economic Kramarenko K. M. Economic mechanism ecologization of investment activity in Ukraine / National Academy of Ukraine National Guard, Ukraine, Kharkiv

In the article the economic mechanism greening of investment activity in Ukraine is explored. The essence greening of investment and its objectives are revealed. Approaches to the formulation and implementation of greening investment strategies are discussed. The organizational mechanism of functioning of the economic mechanism greening investment both on-farm and at the national level; its components on each level are analyzed. Legal, administrative and economic methods of state regulation of investment activity greening are investigated. It's proved that increasing the efficiency of enterprises in terms of environmental safety can be removed by the introduction of environmental management and environmental audit.

Keywords: greening, investment activity, economic mechanism, government regulation, environmental management, environmental audit.

Вступ. Інвестиційна діяльність в основному завдає шкоди навколишньому середовищу через сприяння розвитку різних видів діяльності, які негативно впливають на нього. Але за допомогою інвестиційної діяльності, а саме шляхом впровадження інноваційних, природозберігаючих техніки і технології, створення екологічно чистих виробництв і продукції, формування

екологоорієнтованої структури економіки, екологічна ситуація може і покращуватися.

Дослідженнями процесу вдосконалення інвестиційної діяльності з урахуванням екологічних вимог сьогодення займаються багато вітчизняних науковців. Теоретичні і практичні аспекти екологізації інвестування висвітлені у працях [1-3]. Організаційно-економічні механізми екологізації виробництва на вітчизняних підприємствах та механізми державного регулювання екологічних інвестицій проаналізовано такими науковцями, як А. Дубодєлова, Д. Кубай, [4, 5]. Також у публікаціях характеризуються такі інструменти екологізації, як екологічний менеджмент [6 - 8] і екологічний аудит [9, 10]. Не зважаючи на велику кількість наукових робіт, теоретичні аспекти механізму екологізації інвестиційної діяльності потребують подальших досліджень.

Формулювання мети статті та завдань. На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає в узагальненні сучасних підходів та напрямків щодо формування економічного механізму екологізації інвестиційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу статті. Екологізація – це процес безупинного і послідовного розроблення та впровадження у виробничі процеси нових технологічних і управлінських заходів, які дають змогу підвищувати ефективність використання природних ресурсів зі збереженням чи поліпшенням якості довкілля [3]. Екологізація інвестиційної діяльності – це комплексний і системний процес перетворення інвестиційної діяльності з урахуванням екологічних обмежень, спрямований на зниження екодеструктивної дії сфер виробництва, обігу, споживання, основним пріоритетом якого є повсюдне впровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу. Екологізація інвестиційної діяльності має чітко виражений стратегічний характер [1, с. 315].

Завданнями екологізації інвестиційної діяльності можуть бути: підвищення екологічності продукції, що випускається підприємствами для суспільного і особистого споживання; зниження споживання природних

ресурсів на одиницю продукції, що випускається та здійснення ефективної господарської діяльності; зменшення забруднення природних комплексів; зниження концентрації шкідливих речовин у викидах, стоках, відходах; поліпшення стану середовища існування людей.

Механізм реалізації стратегії екологічної політики інвестиційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів включає три підходи [2]:

- пряме регулювання, пов'язане з заходами державного впливу (нормативно-правові, адміністративно-контрольні заходи, пряме регулювання ті ін.);
- економічне стимулювання, пов'язане з розвитком ринкових механізмів;
- змішані механізми, які поєднують перші два підходи.

Для України, як і для більшості країн світу, характерним є змішаний підхід. У механізмі державного регулювання екологізації інвестиційної діяльності беруть участь правові, адміністративні та економічні методи. Правові методи державного регулювання системи екологічного інвестування включають сукупність установлених державою норм, спрямованих на виконання заходів з охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та встановлення механізмів фінансування природоохоронних програм.

Адміністративні методи такого регулювання включають: ліцензування – обмеження на користування певними видами природних ресурсів. Необхідність ліцензування природоохоронної діяльності обумовлена обмеженістю природних ресурсів та збільшенням масштабів природокористування; систему екологічних норм і стандартів: нормативи екологічної безпеки (ГДК, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування); ГДВ та ГДС; рівень шкідливого впливу фізичних та біологічних чинників; штрафи за недотримання природоохоронного законодавства.

Економічні методи екологічного інвестування пов'язані зі створенням органами державного управління фінансових або матеріальних стимулів для здійснення природоохоронної діяльності суб'єктами господарювання. До

економічних методів можна віднести: сплату збору за забруднення довкілля; бюджетне фінансування природоохоронних заходів, включаючи Державний та місцевий фонди охорони навколишнього природного середовища; надання підприємствам кредитних та податкових пільг [5].

Сьогодні під економічним механізмом екологізації виробництва розуміють комплекс різноманітних важелів, нормативів, інституціональних структур, який через фінансово-економічне та організаційне сприяння стимулює здійснення природоохоронних заходів [3]. Зрозуміло, що ці важелі передбачають і пряме регулювання, і економічне стимулювання за допомогою ринкових механізмів.

Функціонування економічного механізму можливе за наявності ефективного організаційного механізму як на рівні окремого підприємства, так і на загальнодержавному.

Загальнодержавний рівень складається з примусових, заохочувальних і маркетингових механізмів. Примусові механізми складаються з екологічних платежів та штрафів, санкцій і заборон, екологічної стандартизації й ліцензування, екологічного менеджменту. Заохочувальні механізми спрямовують на застосування пільгового оподаткування і кредитування, субсидій, дотацій і грантів, премій і призів, держінвестування у НДР і розвиток інфраструктури. Маркетингові механізми охоплюють створення та забезпечення розвитку ринку природних ресурсів і екобезпечних товарів; структурну перебудову «маркетингового ланцюга», в який входить виробництво, товарорух і споживання; екологічну експертизу (державну, наукову, суспільну, комерційну); торгівлю квотами на шкідливі викиди; екологічний акцизний збір, екологічне страхування та просування тощо [4].

Внутрішньоорганізаційний рівень реалізується через орієнтацію підприємства на концепції «зеленого офісу», «бережливого виробництва», екоменеджменту, екоаудиту, екомаркетингу, екокультури тощо. Основні принципи функціонування «зеленого офісу» полягають у такому: екологічний аналіз життєвого циклу продукції постачальників і власної; закупівля та виробництво екологічно безпечної продукції; енерго- і ресурсоефективність;

зменшення шкідливих для довкілля викидів; повторне використання і перероблення продукції та відходів. Менеджмент “бережливого виробництва” орієнтований на виявлення потреб ринку і створення максимальної цінності для клієнта (споживача) за мінімальних витрат виробничих ресурсів [4].

Природоохоронна діяльність повинна бути економічно виправданою, даючи змогу підприємствам використовувати пов'язані з нею різноманітні вигоди. Підвищення ефективності діяльності підприємств з погляду екологічної безпеки можливо забезпечити шляхом запровадження екологічного менеджменту та екологічного аудиту.

Екологічний менеджмент – це система відносин і одночасно сукупність методів, які застосовують для управління вирішенням різноманітних природо-ресурсних та екологічних проблем, що виникають на різних рівнях економічної ієрархії – від підприємства і муніципалітету до загальнонаціональної й глобальної економіки [6, с. 8]. Функціями служби екологічного менеджменту на підприємстві повинні бути: забезпечення сталого економічного розвитку в умовах жорстких екологічних вимог; ведення екологічного моніторингу виробничого процесу; постійне вдосконалення екологічного виробництва; навчання персоналу та проведення семінарів з правильного екологічного ведення господарської діяльності; створення та підтримка іміджу підприємства, як такого, що дотримується вимог екологічного законодавства та не створює загрози для навколишнього середовища [8, с. 229].

Впровадження екологічного менеджменту на підприємстві сприяє: економії виробничих витрат і ресурсів внаслідок раціоналізації споживання сировинних матеріалів, води, енергії; покращенню якості продукції; послабленню адміністративного тиску на підприємство з боку контролюючих державних органів; доступу до певних видів державної підтримки; розширенню ринків збуту продукції і приваблення нових споживачів через виробництво екологічно безпечних товарів та послуг; виходу на новий рівень технологічного розвитку та інновацій шляхом технологічного оновлення виробничих процесів та появи інноваційних, якісно нових продуктів [7].

Екологічний аудит - це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту. Екологічний аудит в Україні проводиться з метою забезпечення додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності [11].

Основними причинами проведення екоаудиту є такі: страхування (витрати на ліквідацію наслідків забруднення навколишнього середовища); конкуренція на ринку (товари повинні бути екологічно чистими, що підвищує попит на них на споживчому ринку, спеціальним ярликом відмічаються товари, що пройшли перевірку тощо); придбання (витрати на придбання земельної ділянки або підприємства можуть виявитися перевищеними; експертиза стану навколишнього середовища та забруднення земельних ділянок об'єкта, запланованого для придбання); законодавство (необхідність дозволу робіт із забруднюючими матеріалами) [9].

У європейських країнах, які стали на шлях екологічно збалансованого розвитку, системний екологічний аудит - це дієвий, ефективний еколого-економічний інструментарій запровадження принципів «забруднювач і природокористувач платять», комплексного запобігання забрудненню, програм «чистого» виробництва з оцінкою життєвого циклу продукції, розвитку ринку екологічно безпечної продукції, екологічного маркування, страхування [10].

Висновки. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Механізм екологізації інвестиційної діяльності включає такі підходи, як пряме регулювання, пов'язане з заходами державного впливу; економічне стимулювання, пов'язане з розвитком ринкових механізмів; змішані механізми, які поєднують перші два підходи. Для України характерний змішаний механізм.

У механізмі державного регулювання екологізації інвестиційної діяльності беруть участь правові, адміністративні та економічні методи. Функціонування економічного механізму передбачає наявність ефективного організаційного механізму екологізації інвестування як на внутрішньогосподарському, так і на загальнодержавному рівні.

Екологічний менеджмент є мистецтвом прийняття ефективних управлінських рішень з метою є запобігання загрози для довкілля на шляху вирішення стратегічних завдань різних рівнів. Екологічний аудит - це невід'ємна частина, інструментарій системи екоменеджменту на всіх рівнях інвестування, один із провідних ринкових інструментів екологізації інвестування, поліпшення якості життя людини. Всебічне застосування зазначених інструментів на різних рівнях сприятиме подальшій екологізації інвестиційної діяльності в Україні.

Література:

1. Андрєєва Н.М. Теоретичні основи екологізації інвестиційної діяльності в Україні / Н.М. Андрєєва // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. - 2005. - № 15.6. -С. 314-320.
2. Бобылев С.Н. Экономика природопользования: ученик / С.Н. Бобылев, А.Ш. Ходжаев. – М. : ИНФРА-М. – 2004. – 501 с.
- 3.Макарова Н.С. Економіка природокористування: Навч. посіб. / Н.С. Макарова, Л.Д. Гармідер, Л.В. Михальчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 322 с.
4. Дубодєлова А.В. Організаційно-економічні механізми екологізації виробництва на вітчизняних підприємствах / А. В. Дубодєлова, О. В. Юринець, М. М. Федорів // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". - 2011. - № 698. - С. 156-162.
5. Кубай Д. Механізми державного регулювання екологічних інвестицій / Д. Кубай // Вісник Львів. Ун-ту. – 2009. – Вип. 41. С. 301 – 307. – (Серія екон.).

6. Бобровський А.Л. Екологічний менеджмент: Підручник / А.Л. Бобровський – Суми: ВДД «Університетська книга», 2009. – 586 с.
7. Ліпич Л.Г. Впровадження екологічного менеджменту на підприємствах хімічного комплексу / Л. Г. Ліпич, Т. В. Глубицька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2013. - № 69. - С. 59-64. [Електронний ресурс]. – - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VNULPM_2013_769_11.pdf
8. Потай О.А. Концептуальні засади екологічного менеджменту підприємства / О.А. Потай // Регіональна економіка. – 2008. - №1. – С. 226-235.
9. Басанцов І.В. Екологічний аудит в Україні: актуальність, проблемні питання та напрями удосконалення / І.В. Басанцов, О.С. Пантелейчук // Механізм регулювання економіки. – 2010. - № 1. - С. 38-46. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3523/1/CDFBE7F0d01.pdf>
10. Бондар О. Екологічний аудит: світовий досвід і вітчизняні реалії / О. Бондар, Г. Білявський, Ю. Саталкін, М. Пилипчук // Вісник Національної академії наук України. - 2011. - № 4. - С. 42-51. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnapu_2011_4_5.pdf
11. Про екологічний аудит: Закон України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2009. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

References:

1. Andrieieva N.M. Teoretychni osnovy ekolohizatsii investytsiinoi diialnosti v Ukraini / N.M. Andrieieva // Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy. - 2005. - # 15.6. -S. 314-320.
2. Bobylev S.N. Ekonomika prirodopolzovaniya: uchenik / S.N. Bobylev, A.Sh. Khodzhaev. – М. : INFRA-M. – 2004. – 501 s.

3. Makarova N.S. *Ekonomika pryrodokorystuvannia: Navch. posib.* / N.S. Makarova, L.D. Harmider, L.V. Mykhalchuk. – K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2007. – 322 s.
4. Dubodielova A.V. *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy ekolohizatsii vyrobnytstva na vitchyznianskykh pidpriemstvakh* / A. V. Dubodielova, O. V. Yurynets, M. M. Fedoriv // *Visn. Nats. un-tu "Lviv. politekhnika"*. - 2011. - # 698. - S. 156-162.
5. Kubai D. *Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання ekolohichnykh investytsii* / D. Kubai // *Visnyk Lviv. Un-tu.* – 2009. – Vyp. 41. S. 301 – 307. – (Seriia ekon.).
6. Bobrovskiy A.L. *Ekolohichniy menedzhment: Pidruchnyk* / A.L. Bobrovskiy – Sumy: VDD «Universytetska knyha», 2009. – 586 s.
7. Lypych L.H. *Vprovadzhennia ekolohichnoho menedzhmentu na pidpriemstvakh khimichnoho kompleksu* / L. H. Lypych, T. V. Hlubitska // *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku.* - 2013. - # 69. - S. 59-64. [Elektronnyi resurs]. – - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VNULPM_2013_769_11.pdf
8. Potai O.A. *Kontseptualni zasady ekolohichnoho menedzhmentu pidpriemstva* / O.A. Potai // *Rehionalna ekonomika.* – 2008. - #1. – S. 226-235.
9. Basantsov I.V. *Ekolohichniy audyt v Ukraini: aktualnist, problemni pytannia ta napriamy udoskonalennia* / I.V. Basantsov, O.S. Panteleichuk // *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky.* – 2010. - #1. - S. 38-46. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3523/1/CDFBE7F0d01.pdf>
10. Bondar O. *Ekolohichniy audyt: svitovyi dosvid i vitchyzniani realii* / O. Bondar, H. Biliavskiy, Yu. Satalin, M. Pylypchuk // *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy.* - 2011. - # 4. - S. 42-51. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2011_4_5.pdf
11. *Pro ekolohichniy audyt: Zakon Ukrainy* [Elektronnyi resurs] / Verkhovna Rada Ukrainy. – 2009. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.